

Zodpovednosť

Predstavte si, že k vám na ihrisku pristúpi odhodlaný novopečený rodič s úprimnou otázkou: „Čo mám robiť, aby som vychoval z môjho malého dieťaťa charakterného človeka?“ Vedeli by ste odpovedať? V tej chvíli by asi každý z nás musel veľmi sústredene rozmýšľať, kde vlastne začať.

Zaujímavé je, že každý rodič by vedel okamžite poradiť niekoľko spôsobov, ako dieťa naučiť samostatne jesť, používať toaletu či obliekať sa. Len čo však diskutujeme o rozvoji spoločenských zručností, cítíme sa neistí a často tápeme. Prečo to tak je? Jednou z možných odpovedí je fakt, že ide o nehmataťelné, duševné zručnosti, ktoré nemožno zadefinovať presnými návodmi či číslami. Závajú od mnohých premenných, ako sú naše hodnoty, pohľad na morálku... Napriek tomu nájdeme princípy, na ktorých sa väčšina rodičov zhodne, že sú pre život v spoločnosti nevyhnutné. To budú tie kľúčové, ktoré by sme mohli novopečenému rodičovi ponúknuť. Jednému z nich sa budeme teraz venovať. Je ním **zodpovednosť**. V poradí druhý z aspektov budovania charakteru, ktoré v duchu efektívneho rodičovstva považujeme za kľúčové. Skúsime sa podrobnejšie pozrieť na to:

1. prečo je zodpovednosť potrebná a kam dieťa zavedie,
2. ako ju u detí rozvíjať,
3. aké ovocie ponúka.

1. POTREBA A DOPADY ZODPOVEDNOSTI

• Zodpovednosť ako nevyhnutnosť existencie a fungovania vzťahov

Keďže my ľudia sme bytosti spoločenské, vzťah je základným dôvodom našej existencie. Pokiaľ všetko funguje ako má, vzťah s dieťaťom naplnený prekvipujúcou láskou dostávame pri

jeho narodení. Lenže láska sama osebe nepretrvá. Aby sme ju dokázali udržať a rozvíjať, potrebujeme k tomu správny nástroj. A práve zodpovednosť je tým kľúčovým prostriedkom, ako väzby pestovať a chrániť. Prináša do vzťahu výživu v podobe rešpektu, úcty a dôvery. Príliš častým prekračovaním hraníc zodpovednosti, láska ochabuje a vzťah sa rozpadá. Príkladom posluži dieťa, ktoré často klame. Stráca dôveru rodičov, a tým sa vytráca aj vrelosť a sila ich vzájomného puta.

• Zodpovednosť ako schopnosť viesť vlastný život

Zodpovednosť je zároveň rozhodnutie a schopnosť prijať život do vlastných rúk. Riadiť si ho a smerovať k harmónii a uspokojeniu. Keď dieťa prijme túto schopnosť za svoju, pozerá sa na seba ako na kapitána lode. Pochopí, že má v rukách slobodu k morálnym rozhodnutiam a zistí, že odklon od nich vedie ku zakolísaniu až stroskotaniu jeho lode. Na to však, aby mohlo zodpovedne konať, je potrebné, aby sme my rodičia u detí pestovali schopnosti a vlastnosti, ktoré im umožnia ich lode správne riadiť.

EFEKTÍVNE RODIČOVSTVO

Určite sa zhodneme v tom, že budú potrebovať: pravdivosť, čestnosť, schopnosť rozhodovať sa, niesť následky za svoje chyby, vytrvalosť, trpezlivosť, ohľaduplnosť, schopnosť riešiť problémy, obhajovať právo a spravodlivosť, zastať sa slabších, vedieť sa ovládnuť, ...

Sprostredkovanie tejto zákonitosti deťom je jednoznačnou úlohou rodiča. Mnohí sa však boria so sklonom ospravedlňovať detské prešľapy a rozmary. Preberajú za deti zodpovednosť, namiesto pravdivého sprostredkovania reality. Neuvedomujú si, ako tým postupne negatívne ovplyvňujú ich vzťahy v spoločnosti. Tak, ako keď očarujúca Julinka začne na návšteve zabávať spoločnosť dospelých. Skáče druhým do reči, líška sa a núti ich do svojej hry. Rodičia celú situáciu len s úsmevom sledujú. Nevyžadujú od nej primeraný rešpekt a úctu voči potrebám hostí. Julinka takto nemá možnosť prísť na to, že pri vlastnej zábave sú dôležité aj záujmy ostatných.

Pri vymenovaní týchto vlastností je nám jasné, že človek, ktorý ich vyznáva ako svoje hodnoty, tvorí a pestuje vzťahy s plnou vážnosťou. Zodpovednosť takémuto človeku zabezpečí udržanie vzťahu. Je dobré, a to najmä pre nás rodičov, uvedomiť si, že to nie je len láska k dieťaťu, ktorá nám pomôže z neho vychovať charakterného jedinca. Že je to práve naša zodpovednosť

rozvíjať u neho schopnosti, ktoré mu pomôžu prebrať život do vlastných rúk. Častokrát si ani neuvedomíme, ako ideme proti prirodzenej chuti dieťaťa sa osamostatňovať. Ide o obyčajné situácie typu – bábätko „sa trápi“ s tým, aby sa doplazilo k vzdialenej hračke. Milujúci rodič je hneď poruke, aby mu ju podal. „Nenechám ho predsa trápiť sa,“ povie. Skutočne sa trápi, alebo sa skôr učí, že na to, aby hračku dosiahlo, musí vyvinúť isté úsilie? A tak slepá láska voči nášmu milovanému drobcovi nariša prirodzený zákon: „Chcem niečo dokázať, musím preto niečo spraviť.“

• **Zodpovednosť ako cesta k slobode**

Zodpovednosť vedie deti k slobode. Pomáha rozhodovať sa aj v krízových a ťažko zvládnuteľných situáciách bez podliehania pokúšaniu, akým býva napríklad nátlak spolužiakov či bandy. Dáva dieťaťu slobodu vyberať na základe vlastných morálnych zásad. Učí ho zvažovať, akú cenu zaplatí za dané rozhodnutie, a to nielen momentálne, ale aj z dlhodobého hľadiska. Pochopenie šírky dopadu daného rozhodnutia je nesmierne dôležité najmä v období dospievania. Dobré vieme, koľko životných osudov sa zmenilo na tragédiu práve z nezodpovedného doťahovania a merania si síl.

2. ROZVÍJANIE ZODPOVEDNOSTI

Hneď na začiatku si treba uvedomiť, že deti sa narodia úplne závislé od našich rodičov. Prirodzená zvedavosť ich postupne vedie k samostatnosti. Prítom však zažívajú okrem radosti aj pocity nepohodlia a námahy. Napríklad tak ako malé bábätko, ktoré sa snaží dostať bavlnenú plienku z tváre. Vidíme ako urputne sa usiluje až hnevá. Samostatne sa vedieť uspokojiť je nič, čo sa musí naučiť. Prirodzene sa mu do toho nechce, vzpiera sa a tlačí na rodičov, aby to urobili za neho. Ako malé ešte nevidí význam toho, prečo by to malo zvládať samo. A preto je to naša rodičovská voľba, aké dieťa vychováme: závislé či samostatné a zodpovedné.

Pravdepodobne je jasné, že túžbou väčšiny z nás je sen o zodpovednom a charakternom dieťati. Kľúčom k jeho uskutočneniu je schopnosť nastaviť detom potrebné hranice. Zodpovednosť a hranice sú nerozlučná dvojica. Hranice deťom ukazujú, za čo sú zodpovedné. Aby však boli ochotné ich prijímať, treba, aby sme ich sprostredkovali správnym spôsobom. Čo tento spôsob zahŕňa? V zásade ide o nasledujúce princípy:

- udržiavať prúd lásky,
- uplatňovať prirodzené pravidlá života,
- umožniť slobodu.

• **Prúd lásky**

Deti sa učia zodpovednosti, keď sú milované a v bezpečí. Láska predstavuje jediný spôsob, akým dokáže dieťa tolerovať pravidlá, ktoré jasne definujú hranice. Láska dovoľuje deťom voči pravidlám protestovať, ale zároveň vyžaduje ich dodržiavanie. Ak zlyhajú, pomáha deťom neodsudzovať sa. Láska zabezpečuje, že pravidlá nevedú k boju. Poskytuje pocit bezpečia a vedomia, že pravidlá sa uplatňujú pre ich dobro a spokojný život.

Pravdou je, že keď rodičia dôsledne uplatňujú následky správania dieťaťa, mnoho detí prejaví svoj nezájem o takúto podobu lásky. Trvanie na zodpovednosti môže priniesť snahu dieťaťa odpísať váš vzťah. Ak v ňom však napriek tomu zotrváte tým, že mu prejavíte pochopenie a rešpekt k jeho pocitom, časom uverí pravdivosti a hodnote vašej lásky. Aj takéto situácie sú súčasťou rodičovstva.

• **Uplatňovanie pravidiel**

Na to, aby sa dieťa stalo zodpovedným, nestačí, aby sme ho milovali. Je potrebné, aby spoznalo, ako funguje život. Úlohou rodiča je predstaviť a zasvätiť dieťa do pravidiel života.

3. AKÉ OVOCIE PONÚKA ZODPOVEDNOSŤ

• **Prijatie života za vlastný**

Pestovanie zodpovednosti vedie dieťa k preberaniu a prijatiu jeho záležitostí do vlastných rúk. Tak, ako rastú schopnosti dieťaťa, postupne sa pozerá a chápe svoj život ako osud, ktorý má vo svojej správe. Uvedomí si, že určuje jeho smer a naplnenie. Na to, samozrejme, potrebuje nekonečné množstvo rodičovskej lásky. Tá sa nachádza vo vzájomnom, pevnom vzťahu, ktorý poskytuje pozbudenie a emocionálnu podporu.

• **Ovládanie a sebaistota**

Len čo dieťa prijíma veci pod svoju správu, vedie ho to k sebaovládaniu, ktoré potrebuje na to, aby sa dostalo k vytúženým cieľom. Primerané dôsledky jeho správania mu pomôžu prijať pravidlá a poriadok fungovania sveta okolo neho. Začne postupne ovládať svoju impulzivnosť, hnev, či nerozhodnosť. Krok po kroku sa stane menej závislé od rodičov, čím narastie jeho sebaistota.

• **Schopnosť rozhodovať sa**

Keď sa dieťa vedome ovláda, získava tým aj schopnosť na samostatné hľadanie alternatív k jednotlivým rozhodnutiam. Ide o iný druh rozhodovania, než mu poskytovali rodičia, kým bolo malé. Vtedy išlo o voľbu, ktorá mu umožňovala pochopenie dôsledkov správania. Neskôr ide o schopnosť robiť dobré rozhodnutia založené na hodnotách, ktoré považuje za správne. Ide o schopnosť, ktorú si dieťa vybuduje a rozvíja postupne. Rozhodovacia schopnosť mu dáva slobodu nepodľahnúť silným emóciám, pokiaľ sa dejú veci odlišne od jeho predstáv. V živote to môže vyzeráť takto: Dievčatko príde za maminou, že by chcelo ísť teraz hneď na kúpalisko. Mama ho odmietne so slovami, že je to možné až poobede. Dievča s povzdychom odíde, posmúti si, ale vráti sa späť k svojej zábave. Slobodne sa rozhodla ovládnuť silnú emóciu smútku a nenamieriť ju proti mame.

Na základe všetkého, o čom sme sa v súvislosti so zodpovednosťou zmienili, vidíme, akú významnú časť charakteru utvára zodpovednosť. Podstatné pre nás rodičov zostáva uvedomiť si, že zodpovednosť vyžaduje zakotvenie v **pevnom a láskyplnom vzťahu dieťaťa s nami**. Bez toho nemá možnosť sa rozvinúť v plnej svojej šírke.

RNDr. Martina Vagačová

Láska, pravidlá a sloboda sú teda princípy, ktoré spoločne vytvárajú priaznivé prostredie dieťaťa na to, aby postupne rozvíjalo svoju zodpovednosť. Dieťa na tejto ceste určite bude protestovať a možno bude chcieť aj bojovať. Ak však rodič láskavo uplatňuje všetky tri princípy, dieťa pochopí, že to myslí vážne a časom akceptuje potrebné hranice.